

אם הוא דינא או קנסא].

מיתובי: תנן במסכת כלאים [ב א]: **כל סאה** של זרעים **שיש בה**, שמעורב בה **רובע** הקב **ממין אחר** של זרעים, **ימעט** מהמין האחר עד שיפחת מרובע, ואז יוכל לזורעם יחד. (44) שזה השיעור בכלאי זרעים, שאם מין אחד הוא פחות מאחד חלקי עשרים וארבע מהמין השני (כמו היחס של רובע הקב לסאה) הוא בטל לגביו, ומותר לזורעם יחד.

סברוה, סברו בני הישיבה, **דרובע דכלאים** האוסר את הסאה, הוא השיעור מן התורה, משום שאז הוא חשוב ולא מתבטל כמו דין היתר **מרובע דהכא**, לגבי מקח וממכר, שביתר מרובע פסולת לסאה הוא חשוב, ואין הקונה מקבלו עליו. (45)

וקא תני: ימעט. די בכך שיפחות מרובע, ואין קונסים אותו להוציא את כולו.

ואם כן, קשה, מדוע לגבי מכירה, שהוא דין קל יותר [שהרי בדיני ממונות יכולים בית דין להפקיר ממון של אדם זה לחבירו] אנו קונסים את המוכר שישלם לו על הכל?

ודוחה הגמרא: **לא**. אלא **רובע דכלאים**, דינו **כי רובע דהכא**, שהוא בטל.

ומיד שואלת הגמרא: **אי הכי, אמאי ימעט?**

ומתרצת: **משום חומרא דכלאים** אמרו חכמים שימעט מרובע, ולא מעיקר הדין. לכן די שימעט מהרובע, שהרי מצד הדין לא היה צריך בכלל למעט. אבל אם היה שם יותר מרובע, שהוא אסור מעיקר הדין, היה צריך באמת להוציא את הכל. (46)

והוינן בה: **אי הכי**, שרק משום חומרא הוא צריך למעט, **אימא סיפא** של המשנה צד-ב

המוכר קצת, שקונסים אותו על הכל, כי יתכן שעירב גם את כל הרובע. וכל המחלוקת היא רק אם אינו ודאי שהמוכר בכלל עירב. וכן משמע לשון הגמרא לקמן, שמתרצת אליבא דמאן דאמר דינא, "מי יימר דערובי עריב". ומשמע שאם היה ודאי שהמוכר עירב, גם הוא מודה שקונסים אותו.

44. או שזרעם יחד ועדיין לא נשרשו בקרקע, ימעט מהמין השני ויוציאנו מהקרקע. אבל אם כבר נשרשו יחד, אין להם תקנה, שכבר נאסרו בהשרשה. רשב"ם.

והתוס' כתבו, שהמשנה מדברת רק כשכבר נזרעו יחד, כמשמעות הלשון ימעט. וגם ממה שנאמר לקמן בגמרא על דברי רבי יוסי שמיחזי כי מקיים כלאים, משמע שכבר נזרעו.

ועוד כתבו, שגם אם כבר נשרש בקרקע לא

נאסר, שרק כלאי הכרם נאסרים בהשרשה. אבל כלאי זרעים האיסור רק לזורעם או לקיימם. אבל בדיעבד, כשצמחו יחד, אינם נאסרים כלל, לא באכילה ולא בהנאה. תוס' ד"ה סאה.

45. שבכלאים יש לקנוס גם ברובע, משום שזרעים הם בדרך כלל טובים ואין בהם הרבה פסולת, ולכן יש לחשוש גם ברובע שמא עירב בידים. וראוי לקנוסו על כך. רמב"ן.

46. ביארנו על פי התוס', שהקושיא היא רק למאן דאמר קנסא, שאילו למאן דאמר דינא לא קשיא, לפי שאינו דומה לעניננו, שהטעם משום מחילה, וכיון שיש יותר מרובע פסולת, אינו מוחל כלל.

ושוב כתבו, שגם למאן דאמר דינא, יש לפרש, כי היות ודרך בני אדם שכאשר הם באים

אלא אי אמרת רובע בכלאים כרובע טנופת דמי, ואין צריך מן הדין למעטו, אם כן, אמאי אמר רבי יוסי שיבור? כיון שאינו אלא חומרא, למה צריך להוסיף עוד חומרא, שימעט את הכל?

ומשנינן: התם, היינו טעמא דרבי יוסי, משום דמיחזי כי מקיים בכלאים. מאחר שהוא כבר התחיל למעט מהמין האחר, הרי אם הוא ישאיר ממנו קצת ויזרע אותו ביחד עם המין השני, זה נראה כאילו הוא בכוונה רוצה לזרוע כלאים. (47)

תא שמע מהא דתנן בבבא מציעא [לז א]: שנים שהפקידו אצל אדם אחד, זה הפקיד

בכלאים: רבי יוסי אומר: יבור, יברור מתוך התערובת את כל הרובע של המין האחר.

אי אמרת בשלמא שרובע בכלאים כיותר מרובע טנופת במקח וממכר דמי, ומצד הדין הוא צריך למעט, אם כן, אפשר לומר שבהא קא מיפלגי התנא קמא ורבי יוסי —

תנא קמא סבר, לא קנסין התירא אטו איסורא, שאין קונסין אותו למעט גם את הרובע שהוא התירא בגלל היותר מרובע שהוא איסורא.

ורבי יוסי סבר, קנסין התירא אטו איסורא, שקונסים אותו למעט גם את הרובע למרות שהוא התירא.

חטים תערובת ממין אחר עד רובע. וכיון שהדרך להיות כן, אין בזריעתם משום כלאים. אבל כשיש רובע שלם ממין אחר, שאינו מצוי, הוי כלאים.

וסברה הגמרא, כי היות וצריך למעט מרובע, משמע שרובע אינו שכיח שיהא [ואף שלגבי מכר אמרינן שרובע שכיח, יש לומר שהדבר ספק אם הוא שכיח או לא, ולגבי ממון הולכים לקולא לגבי הנתבע שהמוכר אינו צריך להחזיר כלום, ולגבי כלאים הולכים ודנים אותו כיתר מרובע שאינו שכיח]. ותקשי למאן דאמר קנסא, שגם כאן היה לנו לומר, כיון שרובע אינו שכיח, מסתמא הוא עירב בידיים מהמין האחר, ויש לקונסו שיוציא את הכל.

47. וגם אם כבר זרעם בקרקע, אם משייר קצת, נראה כאילו רוצה בקיומו שהוא אסור. כמו שאמרו המקיים בכלאים, לוקה. שאפילו לא זרע את הכלאים, אלא שניחא ליה בהם, ועושה להם גדר וקיום, הוא לוקה על הלאו של כלאים. רשב"ם.

לנפות הם מנפים את הכל, אם כן גם בכלאים יאסר עד שיסיר את הכל, לפי שכל דבר שדרך בני אדם להסיר, אוסר בכלאים אם לא הסיר. אלא שלמאן דאמר קנסא, מיושב יותר.

ועוד כתבו, שהגמרא היתה יכולה לתרץ שרב הונא סובר כרבי יוסי, האומר שצריך למעט את הכל, אלא שרוצה להעמיד כדברי הכל. תוס' ד"ה סאה.

והרשב"ם כתב, שהקושיא היא רק למאן דאמר דינא. ועמד על הקושי שהגמרא היתה יכולה לחלק כנ"ל, אלא שהגמרא מתרצת תירוץ יותר טוב.

וכתב המהרש"א, שהרשב"ם לשיטתו, שהמשנה מדברת גם באופן שעדיין לא נזרעו הכלאים ולא שייך לקנוס. ולכן הוא מפרש שהקושיא היא למאן דאמר דינא. ואילו התוס' שמפרשים שהכלאים נזרעו כבר, ושייך לקונסו על שזרע כלאים, מפרשים שהקושיא למאן דאמר קנסא.

ובעליות רבינו יונה מבאר, שענין הרובע בכלאים הוא משום שהדבר מצוי שיהא בסאה

אלא, הכל יהא מונח עד שיבא אליהו. כי אז יפסיד הרמאי את המנה שיש לו, וסופו שיודה.

הרי מכאן ראייה לדעת היש אומרים, שקונסים גם את הרובע כמו שקונסים כאן את הרמאי על המנה.

ודחינן: הכי השתא?! התם, ודאי איכא רמאי. אחד מהם הוא ודאי רמאי וראוי לקונסו. הכא, מי יימר דערובי עריב? שמא המוכר לא עירב כלל פסולת, ולכן, מספק, לא נקנסנו.

תא שמע מהא דתניא במסכת בבא מציעא [עב ב]: שטר שיש בו רבית, שכתוב בו פלוני לזה מפלוני מנה במאתיים, קונסין אותו את המלוה, ואינו גובה לא את הקרן ולא את הרבית, דברי רבי מאיר. (49)

הרי שקונסים גם את ההיתר בגלל האיסור, וראייה לשיטת הסוברים שקונסים את המוכר שישלם גם את הרובע.

ודחינן: הכי השתא?! התם, משעת כתיבה הוא דעבד ליה שומא. כבר מעת כתיבת השטר שם המלוה על הלוח נשך, ועבר בכך על איסור של "לא תשימון עליו נשך",

בידו מנה, וזה הפקיד בידו מאתים. וכשבאו ליטול את פקדונם:

זה אומר: המאתים זוו שלי הם, שאני הפקדתיים. וזה אומר: המאתים זוו שלי הם, שאני הפקדתיים.

הרי הנפקד נותן לזה מנה ולזה מנה, והשאר יהא מונח עד שיבא אליהו, ויאמר מי הוא בעל המאתים זוו.

הרי שאין קונסים את הרמאי שביניהם שיפסיד גם את המנה. ומדוע כאן קונסים את המוכר שישלם גם את הרובע?

ומתרינן: הכי השתא?! מהו הדמיון?! והרי אין הדברים דומים כלל, כי התם, ודאי יש מנה למר ומנה למר אצל הנפקד, ובאותה מנה לא שיקר הרמאי, ולמה נקנסנו עליה. אבל הכא, בתערובת הפסולת בתבואה, מי יימר דלאו כוליה ערובי עריב. שהרי רגלים לדבר שהוא עירב בידים פסולת, שהרי יש יותר מרובע, ואם כן, שמא הוא עירב את כל הפסולת, ומן הדין לקונסו על הכל. (48)

תא שמע מסיפא של המשנה בבבא מציעא: אמר רבי יוסי: אם כן, שאתה נותן לכל אחד מנה, מה הפסיד הרמאי? והרי נטל את כל מה שהפקיד, ולא יודה לעולם על האמת.

אחרת על ההלואה, לא יגבנו. והקשו, אם כן, מרויח הלוח וחוטא נשכר?! ותירצו, שהמלוה שרוצה להרויח מהרבית, קנסוהו להפסיד החוב, כדי שימנע על ידי כן מלהלוות ברבית. אבל הלוח, אם יקנסוהו שישלם את הקרן, לא ימנע מלהלוות ברבית, שהרי על דעת שישלם הוא לוח. תוס' ד"ה קונסין.

48. הגמרא היתה יכולה לתרץ ששם ודאי אחד מהם אינו רמאי ואין לקונסו. ואילו כאן שמא המוכר עירב בידים. אלא שמתרצת תירוץ יותר טוב. תוס' ד"ה התם.

49. כתבו התוס', שרבי מאיר קונס לגמרי את המלוה שיפסיד את החוב, ולא רק שלא יוכל לגבותו בשטר זה, אלא גם אם יש לו עדות

ומשנין: **הכי השתא?** **התב**, **ודאי קרנא**, דהתירא **הוא**. על הקרן לא עבר המלוה שום איסור, ולכן אין ראוי לקונסו שיפסיד גם את הקרן. אבל **הבא**, מי יימר דבוליה לא ערובי עריב? שמא הוא פשע בכל הפסולת שעירבו בידיים, לכן ראוי לקונסו על הכל.

תא שמע: שנינו לקמן [קג ב] המוכר שדה לחבירו ואמר לו בשעת המכירה בזה הלשון "בית כור עפר [שדה הראוי לזרוע בה כור דהיינו שלשים סאה תבואה] אני מוכר לך, הן חסר הן יתר", כלומר במידה לא מדוייקת, הרי אפילו אם היה שם יותר קרקע

הלכך יש לקונסו. אבל **הבא**, מי יימר דערובי עריב. ועל הספק אין לקונסו את המוכר.

תא שמע מסיפא של אותה ברייתא: החכמים אומרים: גובה את הקרן ואינו גובה את הרבית.

הרי להיפך, שאין קונסים התירא אטו איסורא. ואם כן, קשיא למאן דאמר שקונסים את המוכר שישלם גם את הרובע? (50)

עוברים על איסור משום שהרבית היתה מפורשת בשטר.

וליישב קושיית התוס' מהגמרא, יש לבאר, שיש לחלק בין המלוה והלוה, לבין העדים. כי מה שהגמרא אומרת שמשעת כתיבה עבד ליה שומא, זה רק לגבי המלוה והלוה, שהם ודאי עוברים על "לא תשימון" משעת פסיקת הרבית, ואף על פי שהשטר אינו ראוי לגבות בו את הרבית בבית דין, מכל מקום הם עשו פסיקה ושומא של רבית ביניהם, והתורה אמרה "לא תשימון עליו נשך". אבל העדים, הרי הם עצמם לא עשו מעשה שומא ופסיקה של רבית, אלא שהם מסייעים להשומא שעשו המלוה והלוה על ידי שעשו להם שטר שיהא להם לראיה ויוכלו לגבות את הרבית בבית דין. ואם כן, כשניכר הרבית מתוך השטר, והבית דין לא יגבו את הרבית, נמצא שלא הועילו כלום לחזק את השומא, ולכן אינם עוברים על "לא תשימון".

ובדעת התוס', שלא חילקו בין המלוה והלוה לעדים נראה, שהם סוברים כי מה שהעדים עוברים על לאו של "לא תשימון" אינו משום שסייעו ועשו חיזוק לשומא של המלוה והלוה, אלא משום שהם משתתפים בגוף השומא,

50. הקשו התוס', שמשמע שגובה את הקרן על פי השטר ואפילו מנכסים משועבדים. והרי השטר פסול, שהעדים עוברים על לאו של "לא תשימון עליו נשך", ונפסלין לעדות?

ותירצו, שהעדים אינם נפסלים, כי אנשים אינם יודעים שגם העדים מוזהרים בלאו זה, וסוברים שרק המלוה והלוה מוזהרים בלאו של רבית.

ועוד תירצו, שמדובר שהעדים היו אנוסים מחמת נפשות, ולא עברו על איסור. תוס' ד"ה וחכמים.

ובתחילה ביקשו התוס' לתרץ, כיון שהרבית מפורשת בשטר, אם כן במילא לא יבא הדבר לידי גביה, ולכן לא עברו העדים על איסור [ומה שנאמר שהעדים עוברים על לאו של "לא תשימון" זה רק כשהרבית נכללה ביחד עם החוב ואין ניכר מתוך השטר שיש כאן רבית]. ודחו זאת התוס', שהרי הגמרא אומרת כאן להדיא שמשעת כתיבה עבד ליה שומא, משמע שעוברים על "לא תשימון" בשעת כתיבת השטר.

וכתב הקהלות יעקב בבבא קמא [כה], שבהגהת מרכי אכן תירץ כך, שהעדים אינם

או פחות קרקע בשיעור שראוי לזריעת רובע הקב ביחס לשטח שראוי לזריעת סאה, דהיינו שלשים רבעי הקב ביחס לבית כור [אחד חלקי עשרים וארבע], נתקיים המקח, והלוקח אינו צריך להחזיר או לנכות מהתשלום. ואם היה שם יותר משיעור של רובע לסאה, מחזירים הלוקח או המוכר את ההפרש.

דתני רבין בר רב נחמן: לא את המותר על רובע לסאה בלבד הוא מחזיר, אלא את כל הרבעין כולו, את כל שלשים הרבעים של בית כור הוא מחזיר.

אלמא, היכא רבעי אהדורי במקום שצריך להחזיר, כולה מהדר. מחזירים את הכל.

וראיה לרב הונא, שאמר אם נמצאה פסולת יותר מרובע משלם המוכר את הכל.⁽⁵¹⁾

ודחינן: **הכי השתא!התם, שמקודם אמר לו צח-א** "בית כור אני מוכר לך", שמשמע דוקא, לא פחות ולא יותר, ורק אחר כך "הן חסר הן יתיר" אמר ליה, הלכך הועיל גם כן מה שאמר בתחילה "בית כור" שרק על רובע הוא מוחל, כי מיהו, רביע, לא השיב. אבל

פסלות רק בגמר העבירה ולא בשעת העבירה עצמה, אך לענין נאמנות עדים צריך שתהא להם חזקת כשרות, שזה כל יסוד נאמנותם, שלא נחשדו להעיד שקר ולעבור ב"לא תענה". וכאן, אי אפשר לומר שיש להעדים חזקת כשרות, שהרי ממה נפשך עשו בשעת חתימה עבירה אחת. שאם הגידו שקר ולא היתה בכלל הלוואה של רבית, עברו בלאו של "לא תענה" שהעידו שקר, ואם עדותן אמת, הרי עברו בלאו של "לא תשימון". ולכן אי אפשר לקבל עדות זו שהרי אין להם חזקת כשרות.

51. הראיה למאן דאמר דינא, שבשניהם הוא אותו הטעם, שאדם מוחל על רובע, ואם יש שם יותר מרובע, שהוא דבר חשוב, אינו חוחל כלל. רשב"ם.

גם התוס' כתבו כן שלמאן דאמר קנסא אינו דומה לשם שאין שייך לקנוס את הלוקח שהרי לא ידע מה מדת הקרקע שמכר לו. תוס' ד"ה דתני.

והריטב"א כתב שגם למאן דאמר קנסא הראיה היא מהיכן שהמוכר נתן לו פחות קרקע, שהוא ודאי יודע את מידת השדה שלו, ונתכוון

שהחתימה על שטר של רבית היא עצמה נקראת שומא של רבית, ולכן כל שהמלוה והלוה עוברים על "לא תשימון", הוא הדין שהעדים עוברים על "לא תשימון". ומכיון שהגמרא אומרת שמשעת כתיבה עבד ליה שומא לגבי המלוה והלוה, הוא הדין לגבי העדים.

ובקצות החשן [נב] מתרץ את קושיית התוס', האיך גובים את הקרן על ידי שטר זה שעדיו פסולים, על פי הר"ן בחולין בפרק ראשון בסוגיא דהשוחט בשבת שחיטתו כשרה. שהקשו התוס' שם, הרי השוחט נעשה מומר לחלל שבתות ושחיטתו פסולה. ותירץ הר"ן, כיון שאינו נעשה מומר רק בגמר השחיטה, אין שם מומר עליו אלא רק מאותה שחיטה ואילך. אבל לאותה שחיטה עדיין הוא כשר. והוא הדין בשטר שיש בו רבית, אף על פי שהעדים נפסלין מחמת עדותם בו, מכל מקום, לעדות זו עצמה שהם נפסלין מחמתה הם עדיין כשרים, מאחר שרק בגמר החתימה הם נפסלים, ורק לעדות אחרת מכאן ואילך הם נפסלים.

וכתב הקהלות יעקב שם, שדעת התוס' שלא תירצו כן, היא משום שיש טעם נוסף לפסול את העדות, שאמנם על העדים עצמם לא חל שם